

рення нових робочих місць у західних та центральних регіонах України, стимулювати будівництво доступного та безпечного житла, розвивати інфраструктуру.

Вважаємо, що вже сьогодні маємо усвідомлювати те, що структура чисельності населення України за регіонами істотно зміниться — зменшиться населення Сходу та Півдня, зросте чисельність населення Заходу та Центру. Відновлення прифронтових регіонів може зайняти надто багато часу, тому ключовим пріоритетом маємо визначити не «повернення українців до місць свого попереднього проживання», а «повернення біженців до України»!!!

Література

1. В Україні офіційно зареєстрували 4 867 106 переселенців. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html>.
2. Кількість біженців з України в Німеччині зі статусом тимчасового захисту зменшилася на 140 тис., що віддалило їхнє загальне число в Європі від 5 млн — ООН. Interfax-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/889059.html>.
3. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — одинадцята хвиля дослідження. Аналітичний звіт Gradus Research Company. Жовтень. 2022. 93 с. URL: https://gradus.app/documents/311/Gradus_EU_wave_11_UA.pdf.
4. Опитування «Настрої українських біженців». Deloitte. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/UKRAINIAN_Deloitte_Refugee_Pulse_Report.pdf.
5. Порівняльне дослідження: настрої киян та переселенців (16-27 лютого 2023). Соціологічна компанія «Рейтинг». URL: <http://surl.li/fmoig>.

nataliya.m.lysyak@lpnu.ua

Лисяк Н. М.

д-р екон. наук, доц.,
кафедра економіки і маркетингу
Національний університет «Львівська політехніка»

СТАН, ВИКЛИКИ І ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТРЕНДИ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ

Анотація. Здійснено емпіричний аналіз стану та динаміки розвитку міст (обласних центрів) України, що дозволив виявити вплив демографічних, екологічних, економічних параметрів і підтвердити диспропорційність, а також наявність значних резервів невикористаного потенціалу, які потребують дієвих механізмів регулювання з боку державних і місцевих органів влади. Ідентифіковано головні пріоритети та підходи стратегічної політики міст у сфері транспортної інфраструктури, територіального розвитку, житлового будівництва, підвищення конкурентоспроможності економіки, екології. Виявлено основні невідповідності і бар'єри, а також оцінено перспективне бачення та механізми управління міськими процесами.

Ключові слова: місто, урбанізація, соціально-економічний розвиток.

Війна, що відбувається в Україні, окрім іншого, потребує від регіонів проведення узгодженої просторової політики — йдеться не лише про «просту» відбудову регіонів, міст і сіл, які зазнали й зазнають руйнувань і спустошень, а про створення комфортного й життєбезпечного середовища. Важливо переглянути усталені методичні підходи до розв'язання соціально-гуманітарних і безпекових проблем розвитку держави та територіальних систем різних ієрархічних рівнів. Особливої уваги в просторовій політиці держави має зайняти відношення

до питань урбанізації як рушія економічного розвитку, як процесу, здатного принести значні економічні, технологічні та соціально-економічні вигоди для людини, міста, економіки країни в цілому завдяки концентрації господарської діяльності, населення і соціокультурних процесів. В Україні містах проживає 69,8м % населення, приблизно як Європі, однак ВВП на душу населення у порівнянні з країнами ЄС (34 047 доларів) склав 4835 доларів. Рівень середньомісячної заробітної плати населення вперше перетнув позначку 500 дол. тільки у 2021 році [3].

Підвищення продуктивності економіки та стимулювання інвестиційної політики — це шлях до підвищення заробітної плати, покращення рівня життя та підвищення конкурентоспроможності країни, що забезпечується завдяки дії низки чинників: агломераційних ефектів, концентрації людського капіталу, видів діяльності з високою доданою вартістю, ресурсного забезпечення, якості управління тощо. Це також і усунення бар'єрів, уникнення помилкових рішень, адміністративна розробленість, викорінення корупції, ресурсна обмеженість та ін. Результати розрахунків індексу розвитку міст показали, що швидкість та динаміка розвитку урбанізованих систем у довоєнний період були надто повільною та недостатньою для активізації процесу економічного зростання та реформування ключових галузей. Лише 14 із 22 досліджуваних обласних центрів: Київ, Харків, Івано-Франківськ, Запоріжжя, Львів, Миколаїв, Чернівці, Одеса, Суми, Кропивницький, Вінниця, Ужгород, Чернігів і Херсон характеризувалися позитивними тенденціями динаміки соціально-економічного розвитку. З іншого боку, до кластеру депресивних міст із низьким значенням інтегрального індексу та динамікою його зміни в бік зменшення належали: Полтава, Житомир, Хмельницький, Дніпро, Черкаси, Рівне, Тернопіль, Луцьк (рис. 1).

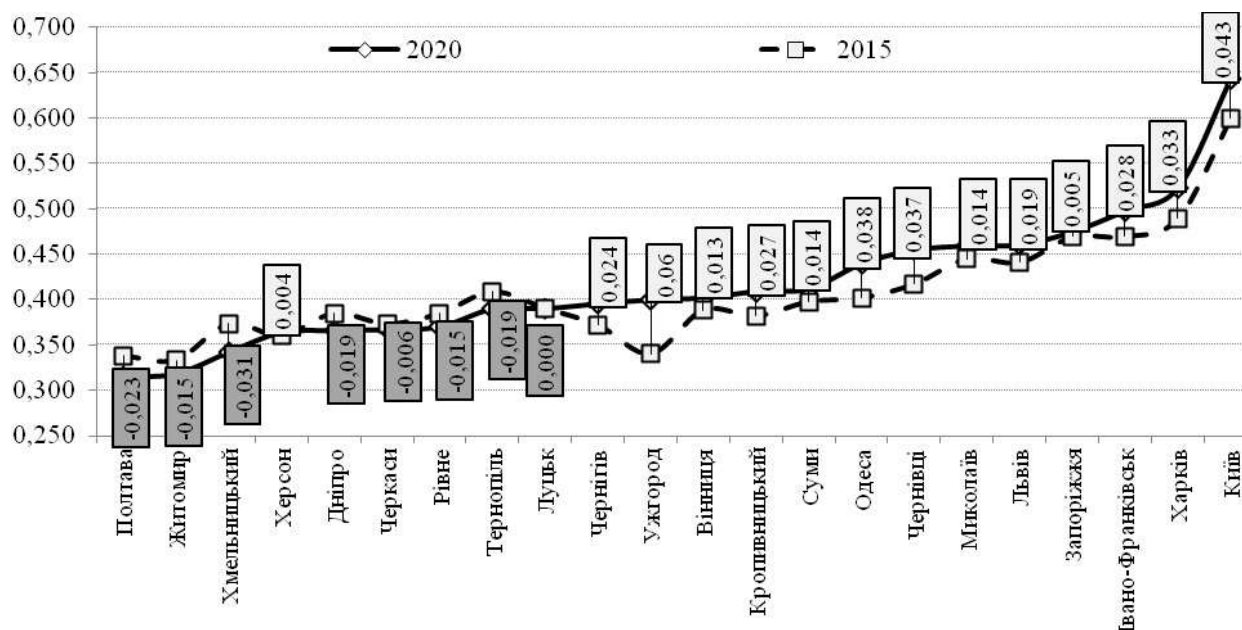
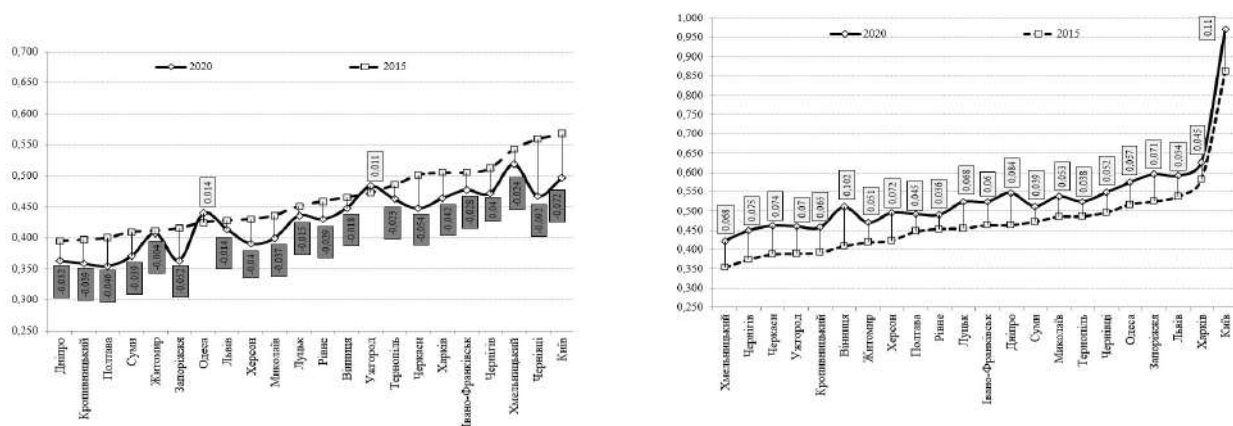

Рис. 1. Динаміка інтегрального індексу розвитку урбанізованих систем України (в розрізі обласних центрів України), 2015 та 2020 рр.

Джерело: розрахунки автора.

Ситуація з відтворенням населення погіршувалась у 20 з 22 містах-обласних центрах України, а це відповідно впливає на фізичні межі ділової активності та обумовлює необхідність реалізації заходів, які б сприяли формуванню позитивного іміджу та підвищували привабливість міст України для молодого та активного населення. Найбільш значні втрати демопотенціалу припадали на міста Чернівці, Київ, Черкаси, Полтаву та Харків. Ринок праці

акумулює довкола себе людські ресурси та сприяє розростанню сучасних міст, однак мало місце значне скорочення кількості студентів упродовж 2015–2020 рр. (рис. 2).

а) демографічний аспект

б) ринок праці та сфера освіти

Рис. 2. Динаміка часткових індексів розвитку міст-обласних центрів України, 2015 та 2020 роки

Джерело: розрахунки автора.

Несистемність політики та поява низки бар'єрів, що сформувалися внаслідок спадкових проблем міст, поглиблення структурно-галузевих деформацій і дисбалансів та вагомих інституціональних факторів суттєво обмежують ефективний розвиток міст, а саме:

- диспропорційність інвестицій, що вкладалися у розвиток територій щодо їх структури та просторової локалізації в містах призводить до відставання розвитку та погіршення соціальної інфраструктури некомерційного призначення, зокрема дошкільних об'єктів, шкіл тощо. Надмірна розбудова комерційної інфраструктури порушує вимогу функціональної достатності та доцільності, створює дисбаланс у розвитку міст, коли деякі райони виявляються перенасичені населенням, транспортом, туристичними потоками, а інші втрачають мешканців і поступово деградує у житлово-комунальному, соціальному і економічному аспектах;

- невирішеність транспортних проблем загострилась у великих містах, а саме: Києві, Львові, Одесі, Харкові та Дніпрі. Рівень автомобілізації населення за останні 30 років зріс з 100 до понад 300 авто на 1000 мешканців. Найвищий показник рівня автомобілізації має м.Київ, який склав 407 авто/1000 жителів, в середньому по Україні 245 авто на 1 тис. жителів [1]. Детального опрацювання потребують: налагодження транспортних зв'язків у межах агломерацій, модернізація систем громадського транспорту, вирішення проблем паркомісць. Не можна покладатись лише на ідеї розвитку сталої мобільності, зокрема розвиток велосипедного руху, створення безтранспортних зон, зниження автомобільного руху, «місто коротких відстаней», оскільки такі ідеї є малопродуктивними, особливо в умовах зростання рівня автомобілізації, переважного використання автомобільного транспорту і обмеженнях планувальної структури;

- житлове будівництво набуло динаміки, але з огляду на суто комерційний характер формування ринку житла в містах та малоактивна участь держави в цьому процесі знижує шанси населення щодо доступності житла. Житлова політика, як частина соціальної політики держави, повинна узгоджувати три взаємопов'язані цілі: розвиток житлового будівництва разом з інфраструктурою та системою послуг; постійне підвищення якісних стандартів усіх компонентів житлового середовища; створення умов доступності житла і послуг для всіх суспільних груп. Особлива увага повинна бути приділена відношенню до специфічних соціальних груп до особливих груп населення;

- посилення трансформації суспільних відносин між містом і прилеглими територіями, поглиблення їх неоднорідності і контрастів. Збільшення концентрації житлової і комерційної функцій у межах приміських територій є однією з поточних тенденцій, що формується в результаті орієнтації на вигоду, без урахування достатньою мірою інтересів міста. Невчасне резервування територій для потреб міста в межах агломерації вимагатиме пошуку нових вільних площ під забудову, що призведе до «розповзання» урбанізованої території та додаткових витрат на інфраструктуру. До сьогодні немає ефективних механізмів вирішення можливості формування агломерації, упорядкування різноманітних зв'язків на території, що виходить за межі самого міста, у такий спосіб, аби їх найбільш ефективно оптимізувати;

- екологічні проблеми загострюються на всіх рівнях — глобальному, національному, регіональному, локальному. Серед ключових екологічних проблем українських міст — забруднення повітря, низька якість водних ресурсів, невирішення проблеми утилізації відходів. Екологічні проблеми також виникають унаслідок порушень у забудові, нерационального використання природних особливостей і ресурсів міста, неконтрольованого зростання антропогенного впливу на природні комплекси, низького рівня утилізації й переробки відходів, зростання викидів від автомобільного транспорту.

Отже повоєнний розвиток міст України вимагає нової політики після Перемоги. Важливо, щоб відбудова не стала сліпим відтворенням зруйнованого. Це можливість застосувати новітні підходи урбаністики і архітектури, щоб зробити українські міста більш зручними та інклюзивними для їхніх мешканців.

Література

1. Габрель М. М., Лисяк Н. М., Габрель Т. М. Трансформації простору міст — обласних центрів західного регіону України пострадянського періоду // Містобудування та територіальне планування : науково-технічний збірник. — 2022. — Вип. № 80. — С. 80–98.
2. Лисяк Н. Теоретико-методологічні засади інтегрованого розвитку урбанізованих систем [Рукопис]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук спец. 08.00.05 — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Н. М. Лисяк ; НАНУ. ДУ «Ін-т регіонал. дослідж. ім. М. І. Долішнього»
3. Середня заробітна плата в Україні (2010-2021). Мінфін України. URL: <http://https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/usd/>
4. Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять нас нещасними / Річард Флорида, пер. Ірини Бондаренко. — К.: Наш Формат, 2019. — 320 с.
5. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision, Methodology. Working Paper No. ESA/P/WP.252. New York: United Nations

laralisogor@gmail.com

Лісогор Л. С.

доктор економічних наук, професор

Національний інститут стратегічних досліджень, Україна

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІДНОВЛЕНИХ МІСТ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Анотація. Досліджено основні проблеми реалізації трудового потенціалу відновлених міст. Визначено можливі ризики, які виникатимуть у період відновлення міст. Обґрунтування напрямів розвитку трудового потенціалу для забезпечення сталості процесів розбудови інфраструктури міст

Ключові слова: трудовий потенціал, відновлення міст, виклики, стійкість.